

Paisatge, país, pàtria. Un trajecte personal en la pell i l'ànima del país

Presentació del llibre sobre Josep Vallverdú a Mollerussa

Mollerussa, 16 de desembre de 2016

Ignasi Aldomà

De la darrera xerrada del cicle Bisbe Deig, la del Lluís Martínez, l'escenografia de la qual avui no podem repetir, em va quedar una paraula: anticipació. Per combatre l'ansietat del que ens pot passar demà, els animals humans hem desenvolupat l'anticipació. Tant és així que tota la meua vida professional consisteix en veure què ens pot passar, ja no demà, sinó d'aquí a 20 o 25 anys. L'anticipació és innata, però no preveiem a partir del no res; al contrari, l'anticipació es nodreix d'experiències acumulades, de respostes que sovint reproduïm per mimetisme.

Vulguem o no, no ens podem despendre del passat. I d'aquí ve, el motiu que ens aplega. El llibre l'he redactat els quatre darrers anys; però la història comença ara fa 40 anys, quan vaig agafar el vehicle oficial de casa, el Vespino de mon pare, i vaig anar del Poal a Puiggròs per entrevistar el Josep Vallverdú. En aquells moments els assaigs de Vallverdú eren el principal referent de la geografia lleidatana i a mi em van servir per a fer un treball de carrera a la Universitat de Barcelona. Després ens hem anat veient de tant en tant en circumstàncies molt puntuals, fins que finalment vaig creure que els seus assaigs i escrits geogràfics s'havien de revisar a fons. Sabia i molts sabem, que Josep Vallverdú té una extensa obra literària que ha influït en l'imaginari col·lectiu durant els quaranta anys de democràcia. I tenia també la impressió, que he confirmat amb el treball realitzat, que l'obra continua plantejant propostes i interrogants de plena actualitat. Fins a quin punt el Ponent de Vallverdú s'ha fet realitat i és encara vigent? Fins a quin punt les propostes de l'escriptor ens ajuden en aquesta mena de segona transició social i política actuals?

Al meu entendre l'aportació de Vallverdú es pot sintetitzar en les tres "p", amb les quals he donat títol a l'obra: paisatge, país, pàtria, i amb les quals l'escriptor s'ha mostrat plenament d'acord. Són tres conceptes que es troben estretament lligats, però aporten el seu propi significat.

Primer paisatge, perquè, tal com repeteix Vallverdú, en els darrers decennis s'ha acabat el neolític; hem canviat la mula pel tractor, la pana pels texans, la llenya pel gas-oil o l'estufa per la calefacció. L'home s'ha desenganxat del terròs, es mira de lluny la terra i descobreix el paisatge. Els volums de la Catalunya Visió, les Proses de Ponent i altres obres d'assaig de l'escriptor ens obren aquesta nova perspectiva que s'enriqueix amb les imatges del seu company de trajectes, el fotògraf Ton Sirera. Neix d'una experiència personalíssima, que uneix en una sola persona una gran diversitat de facetes; l'escriptor hortolà, el cinèfil del neorealisme, el traductor de novel·la negra internacional, el lector encuriós de les novetats del món i l'humanista pedagog. D'aquí neix la

presentació de les nostres comarques com un paisatge ric, que hauríem de valorar i modelar a la recerca d' un nou equilibri home-natura, un ecologisme sense ismes.

Cert que l'afecció o l'amor, si es vol, pels horitzons plans i relativament monòtons de Lleida requereix d'un sentiment paisatgista afinat. S'hi arriba amb el reconeixement d'una altra "p", el país. País petit, que pot ser la comarca, país més gran que pot ser Lleida-Ponent, o, senzillament, Catalunya. El paisatge s'ha de fer realitat en el país on es viu en comunitat, que per Josep Vallverdú i per tots nosaltres són les comarques de Lleida, el Ponent. Tal com he seguit en la documentació històrica, quasi sense voler-ho, Josep Vallverdú és l'inventor del Ponent amb majúscules, on arriba després de buscar una alternativa a la província o la Terra Ferma que servien al leridanismo i lleidatanisme franquistes. Ponent és el que l'escriptor predica amb la lletra i els fets, amb una intenció declaradament noucentista: millorar i transformar la societat amb la cultura i a base d'una educació oberta, humanista i democràtica.

La ciutat de Lleida ha de marcar el pas i les seves institucions culturals (Universitat i Filàrmonica per posar un exemple) són primordials. Però Tàrraga, Cervera, Balaguer, Mollerussa o Borges han de tenir vida pròpia, dinamisme i prou gruix cultural. Perquè el Ponent sigui tal i exerceixi de balança del gran Llevant que capitalitza els esforços i la imatge de Catalunya, cal sumar sinergies i esforços.

Però, el país ponentí que predicava Josep Vallverdú en els anys 1960 i 1970 era irrealitzable enmig d'una dictadura sense llibertat d'expressió. Feia falta un capgirament polític, que difícilment podia arribar sense una presa de consciència i compromís populars: per a Josep Vallverdú aquest neix de la consciència de "pàtria", la tercera "p", que ve a ser l'assumpció responsable de la nació. Podem ser tot l'universals que vulguem, però la nostra intervenció cultural, la nostra responsabilitat envers de la col·lectivitat s'exerceix en l'àmbit de la nació. La nació és l'esperit que mou la llengua i la literatura, l'afany de justícia i cohesió. La nació és el vehicle que ha de fer possible la plenitud del Ponent, a través del seu reconeixement i encaix dins de Catalunya. I per a Josep Vallverdú la nació vol dir de bon hora estat propi.

Ho repetia ara fa dos anys, en el programa Savis de TV3. Deia Josep Vallverdú, que ara pot gaudir de 93 anys molt ben portats i que avui és nomenat fill adoptiu de Balaguer i per això no pot estar aquí, que la vida són "afectes i esperances. Els afectes els has de cultivar, els afectes t'han de correspondre i t'ajuden a viure. Les esperances,... inviten el futur. Alguna cosa hem d'esperar sempre". I el que espera Josep Vallverdú és la independència de Catalunya, una independència que neix de la pròpia independència personal, reflexió amb la qual voldria acabar:

M'he fet un tip de llegir llibres, articles i pàgines de Josep Vallverdú i encara no he acabat, cada dia me n'apareixen de nous. Les expressions d'un escriptor tan productiu i polifacètic són múltiples i les sorpreses també. Qualsevol pensaria que l'escriptor té la tauleta de nit plena de llibres; però no, hi ha el setmanari Time. Josep Vallverdú és un *gentleman* anglès amarat de cultura mediterrània que

s'ha autodeterminat fa molt temps: ha fet seva la llibertat basada en una solida formació política i una profunda responsabilitat personal.

Amb Paisatge, país i pàtria he volgut, doncs, entendre, sintetitzar i actualitzar l'obra del nostre homenot ponentí, i ho he fet amb la voluntat de combinar la fiabilitat i exigències pròpies d'una tesi acadèmica amb una narració prou àgil com per engrescar qualsevol lector. Per mi representa també un homenatge a algú que des de ben joves ens ha ajudat a entendre aquestes terres i a treballar per elles.